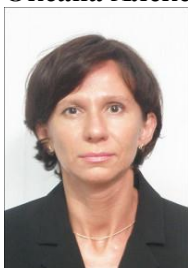

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ, ОСВІТИ Й НАУКИ

УДК 811.111'342

Оксана Алексієвць

СТРУКТУРНО-ПРОСОДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕКСТУ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ

У статті розглядається структурно-просодична організація публічного виступу. Обґрунтовано композицію політичної промови та особливості її просодичної актуалізації.

Ключові слова: політичний дискурс, політична промова, публічний виступ, композиція, просодична актуалізація.

Сучасні реалії політичного життя вимагають всебічного знання різних його аспектів, у тому числі й особливостей політичної комунікації, яка слугує взаємозв'язку між усіма компонентами політичної системи суспільства. Структурна організація та просодичне оформлення мовлення відіграють в цілому визначальну роль у забезпеченні успіху політичної комунікації, оскільки основною метою виступає вплив на людину, боротьба за її свідомість.

Відзначимо, передусім, що політичний дискурс розуміється як публічний дискурс, що базується на політичній картині світу, спрямований на її формування, зміну, використання для спонукання людей до тієї чи іншої політичної діяльності [1, с. 16]. Політичний дискурс має переконувальний характер, а тому передбачає використання доказів, аргументів, прийомів, риторичних засобів, просодії, що збільшують можливість того, що у свідомості реципієнтів будуть побудовані потрібні ментальні репрезентації. Область його функціонування зумовлена сферою політики, характеризується специфічним набором ситуацій спілкування, типовими моделями мовленнєвої поведінки, певною тематикою, набором інтенцій та мовленнєвих стратегій. Основною функцією політичного дискурсу, як зазначає О. Шейгал [2, с. 34], є використання його як інструмента політичної влади, тобто боротьба за владу, здобуття влади, її збереження, здійснення, стабілізація чи перерозподіл. Зазначена глобальна функція політичного дискурсу реалізується завдяки таким функціям: інформування (процес поширення інформації про стан справ у суспільстві); впливу та переконування (процес донесення політичними діячами, владними інститутами своїх поглядів, точок зору, певної інформації, який супроводжується аргументованим доведенням їхньої справедливості й значущості для населення) і маніпулювання (процес нав'язування поглядів, думок, точок зору, які адресант вважає наперед неправдивими, але вигідними для себе).

Політична промова виступає одним із найважливіших видів соціально-політичного красномовства, є класичним жанром ораторського мистецтва, до того ж найдавнішого [3, с. 110]. Виокремлення політичної промови стає можливим завдяки таким чинникам: місце реалізації промови, тематичний зміст текстів, аудиторія, на яку спрямована промова. Зазначені фактори взаємопов'язані, проте вони безпосередньо залежать від першого, тому при створенні типології політичних промов вирішальним є місце реалізації промови. Серед політичних

промов виокремлюють: парламентські, передвиборчі, партійні, вітальні, святкові [4, с. 2–4].

Дієвість політичних промов змушує політиків надзвичайно вдумливо ставитися не лише до їх змісту, а й до форми – мови, стилю, композиції усного або письмового політичного виступу (тексту) [3, с. 110]. Політична промова позначається низкою лінгвостилістичних параметрів: аргументативний характер розгортання тексту, об'єктно-суб'єктний спосіб організації інформації, відверта авторська інтенція, безпосередня й постійна апеляція до адресата, специфіку якого теж визначають односпрямовані та спеціально організовані мовленнєві засоби й набір релевантних прагматичних настанов.

У спеціальній літературі, присвяченій проблемам красномовства [3, с. 123], відзначається, що композиції промови приділяється неабияка увага. Зокрема, композиційна будова промови Ісократ дивувала сучасників і нащадків своєю досконалістю, довершеністю, оскільки вмшувала такі основні елементи: 1) вступ, у якому необхідно було полонити увагу слухачів, викликати доброзичливе ставлення; 2) виклад, який мав бути максимально переконливим, аргументованим; 3) відкидання доказів опонентів з використанням власної аргументації; 4) заключна частина, у якій підбивалися підсумки щодо всього сказаного.

Композиційний аналіз політичного ораторського мовлення розробив американський теоретик ораторського мистецтва А. Х. Монро (див.: [5]). Згідно із запропонованим підходом, зміст мовлення розвивається за певними ступенями, зумовленими певними мотивами. Ці ступені так відображаються у композиційній структурі мовлення: привертання уваги або демонстрація потреби, бажання спілкуватися віддзеркалюються на початку мовлення, задоволення потреби, бажання й візуалізацію результатів виражено в основній частині мовлення, заклик до дії чи схвалення звучать наприкінці мовлення. На думку вченого, композиція мовлення передає мотиваційні завдання оратора, тобто на початку мовлення його основним завданням є привертання уваги до себе й до предмета промови, в основній частині розкривається сутність поставленої мовцем проблеми, доводиться необхідність та висвітлюються шляхи її розв'язання, в прикінцевій частині автор спонукає аудиторію до певних дій чи ж вираження емоційного ставлення до обговорюваної проблеми [5, с. 10].

Таким чином, публічний виступ обов'язково повинен мати добре продуману структуру, яка містить певну послідовність частин. Це необхідно для зручності і оратора, і слухачів. Оратору зручно переходити від теми до теми, слухачам зручно сприймати інформацію, розбиту на частини і яка пропонується їм у певній послідовності.

Структура – це складові частини виступу та їх розташування відносно одна одної. Виступи будуються за традиційною трьохчастинною композицією: вступ, основна частина, заключна частина. Саме така побудова виступу полегшує аудиторії сприйняття усного виступу.

У вступі зазвичай ставиться проблема, повідомляється основна думка; в основній частині наводяться аргументи й докази; у заключній частині підводяться підсумки, повторюється головна думка та міститься заклик до аудиторії.

У вступі розрізняють зачин (мета – підготувати аудиторію до сприйняття, змусити слухати, привернути увагу) і зав'язку (мета – пояснити тезу, заінтригувати постановкою проблеми, показати актуальність обговорення питання).

Основна частина містить аргументацію тези.

Заключна частина може вміщувати нагадування (мета – нагадати основну тезу, повернутися до вихідної проблеми), узагальнення (мета – сформулювати узагальнюючий висновок) та заклик (мета – викликати реакцію слухачів).

Важливою вимогою, котру повинен задовольняти будь-який публічний виступ, є структура/логіка, зрозуміла слухачам [6, с.164].

Практика виробила низку ефективних прийомів привертання уваги аудиторії у вступній частині публічного виступу. До них належать такі: звертання до події, часу, місця; звертання до боротьби, конфлікту, протиріччя між людьми, відмінностям у точках зору; посилення на загальновідоме та загальнодоступне джерело інформації; риторичне запитання; посилення на свій емоційний стан; порушення цікавості; демонстрація будь-якого предмета; розповідь про себе, свій особистий досвід, випадок з життя; цитування знайомого чи знаменитості; історичний епізод; постановка проблемного питання і відповідь на нього; виклад мети і завдань виступу; звернення до життєвих інтересів слухачів, до того, що хвилює їх щодня.

Заключна частина публічного виступу повинна логічно впливати з попереднього викладу. Пропонуються такі варіанти закінчень: цитата, крилатий вислів, прислів'я, народна мудрість; узагальнюючий висновок; звертання до слухачів; узагальнююче повторення; ілюстрація; кульмінація; комплімент аудиторії; гумористична кінцівка; подяка за увагу.

Логічно далі окреслити деякі просодичні особливості публічного виступу. Очевидно, що озвучений політичний текст характеризується певним набором просодичних характеристик, котрі виділяють його серед інших видів усномовленнєвого дискурсу. Це виражається у тій ролі, яку відіграє просодія у здійсненні основної мети політичного дискурсу – вплив на аудиторію з метою приєднання до своєї точки зору, зміни точки зору й ідеологічних настанов аудиторії. Крім цього, варто відзначити роль мелодійного та ритмічного оформлення інформаційної значущості озвученого мовлення завдяки членуванню висловлення на фон і фокус [7–8].

Як відомо, загальноприйнятим для англійської політичної комунікації є ораторський стиль, завдання якого полягає у донесенні до слухача думки промовця, бажанні переконати і завоювати аудиторію. Аналіз теоретичної літератури та корпусів фактичних даних дозволяє стверджувати, що переважаючим термінальним тоном у публічному політичному мовленні виступає спадний тон. Водночас разом з ним вживаються також рівні тони різних регістрів. Завдання складних термінальних тонів, притаманних ораторському мовленню, полягає у наданні словам висловлення певного ступеня виразності, важливості та новизни [9]. Тон й інтонація використовуються мовцями, надаючи висловленню саме тієї звукової оболонки, котра слугує найадекватнішій передачі закладеної у ньому інформації [7, с. 13].

Результати досліджень просодичних засобів публічного мовлення [7; 9–12] також показують, що визначальними є мелодійний контур, тональний діапазон, наголос, темпоральні особливості.

Одним з основних чинників мовленнєвого впливу виступає фразова акцентуація. Видільні акценти можуть розташовуватися на будь-якому слові у висловленні, залежно від його комунікативної значущості [13–14].

Крім цього, важливу роль у реалізації політичного дискурсу відіграє мелодичне й ритмічне оформлення, а саме широкий діапазон модуляцій та гнучкість голосу. Щодо особливостей ритмічної організації, то вони виявляються у характері синтагматичного членування, котре відрізняється розміреністю та чіткістю з погляду періодичності та тривалості.

Доведено, що у ході політичної комунікації, при сприйнятті озвученого дискурсу слухач реагує на ритмічні й інтонаційно-паузальні рішення промовця,

що дозволяє йому орієнтуватися у процесі створення дискурсу (див.: [8, с. 24]). Пауза у публічному мовленні зазвичай використовується для привертання уваги слухача до важливої частини повідомлення. Треба відзначити, що окрім синтаксичних, логічних, емпатичних та пауз хезитації, у політичному дискурсі використовуються прагматичні паузи, які, як правило, мають смислове навантаження (ствердження, привертання уваги) і є запланованими, оскільки їхнє місце зумовлено свідомим вибором промовця.

Основними просодичними характеристиками публічного мовлення, виголошеного у будь-якій ситуації, є спадний мелодійний рух на ненаголошених та наголошених складах, а також спадний рух термінальних тонів у синтагмах, чітка ритмічна організація мовлення, зумовлена високим ступенем контролю над мовленням. Постійний контроль над мовленням забезпечує чітку ритмічну організацію. Зокрема, це проявляється у характері синтагматичного членування (прагнення до розміреного, чіткого поділу мовленнєвого потоку на синтагми), а також в особливостях паузації, співвідношенні паузального і мовленнєвого часу та величині коефіцієнта паузації [5].

Як приклад структурно-просодичної організації тексту публічного виступу наведемо промову Барака Обама [15–16], виголошену 6 листопада 2012 р. у Чикаго після його остаточного обрання на другий термін. Виступ захоплює високим ступенем емоційності, природнім у такій ситуації, переконливості та різноманітними мовними засобами, якими послуговується промовець. Проте просодичні маркери є чи не найпотужнішим засобом, що передає почуття Президента, його ставлення до аудиторії, яка також перебуває у стані емоційного піднесення. Червоною ниткою проходить через увесь виступ ідея єдності Сполучених Штатів Америки, народу та його майбутнього. Цим розпочинається й, емоційно наростаючи, закінчується промова.

Доречно відзначити, що риторика Барака Обама загалом характеризується зрозумілістю і доступністю повідомлень для аудиторії, що є одним з основних засобів досягнення успішності політичних виступів. Вона насичена експресемами, покликаними поживити виклад, зацікавити слухача, надати виступові емоційного заряду. Вказане властиво й аналізованій промові, потенціал якої посилюється завдяки продумано використаним просодичним засобам експресії, що дозволили підтримати ейфорійну атмосферу і вибудувати спільний простір дискурсу промовця й аудиторії:

*To*night, | more than 200 years >after ⇒ a |former |colony ⇒ |won the |right to de|termine its |own |destiny, | the |task ⇒ of perfecting our |union | moves forward. ||| (Cheers, applause.)

It moves forward ⇒ be|cause of |you. || *It* moves forward ⇒ be|cause |you re|affirmed the |spirit | that has |triumphed over |war and de|pression, | the |spirit | that has |lifted this |country | from the |depths of de|spair ⇒ to the |great |heights of |hope, | the |belief | that while |each of us | will pur|sue |our own indi|vidual |dreams, | we are |an |American |family, | and we |rise or |fall together |as |one |nation | and as |one |people. ||| (Cheers, applause.)

Tonight, | in this |elec|tion, | you, | the |American |people, | re|mind|ed us ⇒ that while our |road ⇒ has been |hard, | while our |journey has been |long, | we have |picked our|selves up, | we have |fought our |way |back, | and we |know in |our |hearts | that for the |United |States of |America, | the |best is |yet to |come. ||| (Cheers, applause.)

Вступ промови демонструє використання комплексу прийомів привертання уваги аудиторії, а саме: звертання до історичного епізоду та звертання до події, часу, місця. Просодично він відзначається спадним та хвилеподібним рухом тону в синтагмі, що дозволило промовцю звучати емоційно переконливо. Особливим виділенням позначено змістовно навантажені слова: високий спадний тон на *you*, низький спадний на *spirit*. Єдність нації, яка є провідною точкою зору у фрагменті *as one nation | and as one people*, передається завдяки усіченій шкалі та низькому спадному тону, помірним гучності та темпу, котрі у комплексі

водночас допомагають промовцю звучати впевнено, впливово й переконливо. Висхідні тони містять запрошення слухати і завдяки цій адресованості мовлення на аудиторію воно набуває більшої виразності. Крім цього, в аналізованому прикладі промови паузи виступають просодичними засобами підсилення семантичної ваги точки зору промовця, створюють ефект емоційного наростання та надають динамічності і яскравості. Вживання в останній синтагмі спадної ковзної шкали у поєднанні з низьким спадним тоном, помірна гучність та дещо пришвидшений темп використовуються мовцем для виголошення провідної думки – *the best is yet to come*.

Заключна частина промови демонструє використання таких прийомів, як узагальнюючий висновок, звертання до слухачів та узагальнююче повторення і звучить емоційно впевнено:

A>merica, => I believe | we can | build => on the | progress we've made | and continue to | fight for | new jobs | and | new opportunity | and | new security for the | middle class. | I believe we can | keep the | promise of our | founding, | the idea that if you're | willing to | work | hard, | it | doesn't matter | who you are | or where you | come from | or what you | look like | or where you | love. | It doesn't matter => whether you're | black or | white => or | Hispanic => or | Asian => or | Native American => or | young => or | old => or | rich => or | poor, => | able, => | disabled, => | gay => or | straight. | (Cheers, applause.) | You can | make it here in America | if you're | willing to | try. | | (Cheers, applause.)

I believe => we can | seize this | future to | gether | because we are | not as di | vided as our | politics suggests. | We're | not as | cynical as the | pundits believe. | We are | greater than the | sum of our indi | vidual ambi | tions | and we re | main more than a col | lection => of | red states and | blue states. | We are, => and for | ever will be, => the | United | States of America. | (Cheers, applause.)

And to | gether, => with your | help => and | God's | grace, | we will continue our | journey forward | and remind the world | just why it is | that we live => in the | greatest nation on | earth. | | (Cheers, applause.)

У заключній частині провідна ідея єдності нації актуалізується за допомогою висхідних тонів, коротких пауз, які виділяють кожне слово в окрему синтагму, створюючи у поєднанні з підвищеною гучністю і прискореним темпом ефект наростання та підсилення точки зору промовця. Переконавання у її правоті передається високою гучністю й чітким ритмом і досягає кульмінації завдяки подрібненому поділу висловлення на синтагми.

Таким чином, політики активно використовують увесь арсенал лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів для успішної політичної комунікації.

Список використаних джерел

1. Павлова Е. К. Политический дискурс в глобальном коммуникативном пространстве (на материале английских и русских текстов) : автореф. дисс. на соискание науч. степени док. филол. наук : спец. 10.02.20 – “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Елена Касимовна Павлова. – М., 2010. – 45 с.
2. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса [монография] / Елена Иосифовна Шейгал. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2004. – 326 с.
3. Саагч Г. М. Риторика : навч. посібник для студентів серед. і вищ. навч. закладів. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: Видавничий дім “ІнЮре”, 2000. – 568 с.
4. Гулей М. Д. Лексико-граматичні особливості та композиційна структура французької політичної промови : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 – романські мови / М. Д. Гулей. – К., 2004. – 19 с.
5. Коваль Н. О. Просодичні іміджеві характеристики політичної ораторської промови (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі британського варіанту англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови / Наталія Олександрівна Коваль. – Одеса, 2010. – 23 с.
6. Джигоева А. А. Фундаментальные основы публичной речи / А. А. Джигоева. – М.: Айрис-пресс, 2011. – 544 с. – (Высшее образование).
7. Постникова Л. В. Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах / Лариса Вячеславовна Постникова. – М.: Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2011. – 200 с.
8. Сейранян М. Ю. Роль просодии в реализации конфликтного дискурса / М. Ю. Сейранян // Вестник МГОУ. Серия “Лингвистика”. – № 5. – 2012. – С. 22–26.

9. Мусаева Е. Г. Просодические характеристики британского политического дискурса / Е. Г. Мусаева // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – № 22 (203). – Филология. Искусствоведение. – Вып. 46. – С. 89–93. 10. *Strangert E.* The prosody of Public Speech – A Description of a Project / Eva Strangert, Thierry Deschamps // Lund Working Papers in Linguistics. – Vol. 52. – 2006. – P. 121–124. 11. *Wennerstrom A.* The Music of Everyday Speech: Prosody and Discourse Analysis / Ann Wennerstrom. – Oxford : OUP, 2001. – 338 p. 12. *Wichmann A.* Attitudinal Intonation and the Inferential Process [Электронный ресурс] / Anne Wichmann // Proc. Speech Prosody. – 2002. – Aix-en-Provence. – P. 11–22. – Режим доступа: <http://www.isca-speech.org/archive> 13. *Надеина Т. М.* Просодическая организация речи как фактор речевого воздействия: дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.19 / Татьяна Михайловна Надеина. – М., 2004. – 428 с. 14. *Николаева Т. М.* Семантика акцентного выделения / Татьяна Михайловна Николаева. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2010. – 104 с. 15. *Barack Obama’s Victory Speech in the 2012 Presidential Election* [Электронный ресурс] / Barack Obama. – Режим доступа: <http://o.canada.com/2012/11/07/full-text-of-barack-obamas-victory-speech-in-the-2012-presidential-election/> 16. *Barack Obama’s Victory Speech 2012 (Full Video)* [Электронный ресурс] / Barack Obama. – Режим доступа: <http://www.youtube.com/watch?v=416oyZmugEc>

Оксана Алексиевц

СТРУКТУРНО-ПРОСОДИЧЕСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ТЕКСТА ПУБЛИЧНОГО ВЫСТУПЛЕНИЯ

В статье рассматривается структурно-просодическая организация публичного выступления. Обоснованы композиция политической речи и особенности ее просодической актуализации.

Ключевые слова: политический дискурс, политическая речь, публичное выступление, композиция, просодическая актуализация.

Oxana Alexiyevets

THE PUBLIC SPEECH STRUCTURAL-AND-PROSODIC ORGANISATION

The paper focuses on the structural-and-prosodic organisation of the public speech. The composition of the political speech as well as the prosodic peculiarities of its actualisation are grounded.

Key words: political discourse, political speech, public speech, composition, prosodic actualisation.